

ШЫН

СОВЕТ ЗВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИК ПАРТИЯСЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЯ КОМИТЕТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЯ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1960 ч.
ЯНВАРЬ
19
ВТОРНИК
№ 15 (4500).
Өртөз 20 көп.

ССРЭ-ниң Чепсектиг Күштерин база дагын улуу-биле кызырар дугайында ХООЙЛУ

Амгы үезде делегейде тургустунган байдалды кичээ-гейлик өөренип база бугу байдалдары бугу талаагы денемел көргөш, Совет Социалистик Республикаларынын Звилелиниң Дээди Совети ССРЭ-ниң Чепсектиг Күштерин база дагын дык кызырары болдунар аргалык болгаш чогуучалык кылдыр санап тур.

Иници шиттирип хулаеп албышаан, ССРЭ-нин Дээди Совети коммунал тургузушкунга совет улустун чедиң алган улут тилелгелери бистиң Төрөөнү чуртувустун күчү-шылдынын турп көрбөс чепсектиг хандырган болгаш делегей байдалына үздөсүн өскериделери болдунар деп чүвени барымдаалап турар. Иници-биле социалистик лагериниң күчү-шылдынын өздөсүн база ол байдалга улам-на өзүп турар салдарын чедирип турар.

Совет Звилелиниң болгаш социализм лагериниң өскө-даа чурттарынын чепсектиг табынынга мнакшымдыг бугу күштериниң билишкенине болгаш деткичезинге таваргыш турар табынынга мнакшымдыг политиказы ол байдалдарга Делегей байдалынын чогуур ажикишкенин хандырган. Язы-бүрү нитилел системаларына хамаржып турар күрүелериниң арасында харылааларда дүшкүрүлүг чорук хей-хей чылдары дургузуда бир-ле дугаарында кошкп өгөзөс. ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. С. Хрущевтуң Америкаын Каттышкан Штаттарыга төөгүлүт аян-чорук болгаш АКШ-тын Президентиниң Эйзенхауэр-биле оң чугалаажымшыкынары ол дүшкүрүлүг чорукту кошкандыгына өң чугула фөзалу болгаш.

Совет Звилелиниң даштык политиказынын үздө-лени болза язы-бүрү нитилел системалары күрү-лелерин табыңк кожа-хөлбөс турарынын лениниң принципин болуп турар. Ол принципин удурулга бол-дурган, Совет күрүне бодунун догуннап келгенини баштайгы хунеринден өгөзөс-ле оран делегейге табыныны камгалаарын болгаш бажыгларын чыгыш-лыш чок база чүтүлдүг чедиң ап турар. Улулар арасында бажыг табыныны болгаш найрамды хан-дырарынын база хан төгүшүлүнүг дайынарның чо-вуура-хиликтериндегиле кижи төрөлгөтенин кезе-шпәда аларып аларынын өң-не идегелди болгаш шыгыч чепсө болза чепсегленишкенини бугу-ниги болгаш бүрүн дүжүрери болуп турар.

Ол чаагай сорулганы чедиң аларын күзөш, чепсег-ленишкенини бугу-ниги болгаш бүрүн дүжүрениң программазын Каттышкан Национал Организациязынга көөр кылдыр Совет Чазак кирер. Совет Чазактын ол савалын делегейниң бугу улустары калба-биле деткип уткаан. Чепсегленишкенини бугу-ниги бол-гаш бүрүн дүжүрениниң идеяын Каттышкан Наци-нал Организациязынын кежигүннери күрүелер бир-эп-сеткилдиг чүдүлдүтүнгөн.

Улулар арасынын дүшкүрүлүг чоруун кошканды-рын чедиң аларын хажыг чок оралдышпаан, Совет Звилели чепсегленишкенини өңдөрө бодурер чо-

рукту узуткаарычче болгаш чепсегленишкенини дү-жүрер чорукту дүрген-не боттандырып киреринче уг-ланган инициативаны баш улаа илередиң келген. Оң-биле кады Совет күрүне болза ол хемчеглери чыгыс талаалыг чурум-биле боттандырышпаан, прак-тиктиг хемчеглери алары-биле ол инициативаны өмжылгалап келген. Өскө күрүелериниң девискөөрлерин-ге турган бодунуң шериг баазаларын Совет Звилели дүжүргөн, бодунуң Чепсектиг Күштериниң санын бол-гаш шериг чарыгдаларын дык кызырар, атомнуг болгаш водородтук чепсектиг шенелделерин база да-гын соксаткан болгаш бир өвөс адролут чепсектиг шенел-делерин барыын талаак күрүелер дагын өгөсөй бербес болза, ол шенелделерин дагын өгөсөс деп шиттирип хулаеп алган.

Табыныны хандырыарында чепсегленишкенини бугу-ниги болгаш бүрүн дүжүрер дугайында дугур-жуганы чедиң аларына өң-не таарымчалык байла-ларын тургузарынын хөзөсө чаз салымшыкынын кириерин күзөш, Совет Социалистик Республикалар-ның Звилелиниң Дээди Советиниң доктаадыры болза:

1 Чүүл. ССРЭ-ниң Чепсектиг Күштеринден база да-гын улуг кызырарына чорудар а малавыларга 1.200.000 кижины кызырар.

2 Чүүл. Моң-биле холбаштыр Совет Армиянык болгаш Шериг-Далай Флодунуң чогуур санын кезек-терин, каттыжымшыкынары, шериг училищелерин та-радыр, аңаа дүшүтүр чепсегленишкенини кызырар, а ол мнакш ССРЭ-ниң Күрүне бөждөжүгүн талаа-биле шериг хөргөлдөригге Совет Звилелиниң чары-галдарын өзөөждир.

3 Чүүл. ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелине дагы-ры болза:

а) бо Хоойлуңуң 1 болгаш 2 чүүлдерин амыдрал-га боттандырычычче уланган өргөжөк чугула хемчег-лери амыр, ССРЭ-ниң Чепсектиг Күштеринден чоруд-дар кызырарында тодаргай хуузаларын доктадыр болгаш Чепсектиг Күштериниң армиядан болгаш Флот-тан халаажык бот составын улус ажы-агыйына акым-биле хандыра;

б) чепсегленишкенини бугу-ниги болгаш бүрүн дү-жүрер дугайында делегей дугуржугазы чедиң алды-гыгже чедиң ССРЭ-ниң өргөжөк чугула Чепсектиг Күштерин болгаш чепсегленишкенини хөзөор артыр-бышаан, чурттуң камгалаары аргазын чогуур денел-ге тургузар.

Бо Хоойлуңу хулаеп албышаан, Совет Социалистик Республикаларын Звилелиниң Дээди Совети болза ССРЭ-ниң Чепсектиг Күштерин база дагын кызырар чорук өскө күрүелерге, малагы өң-не улут шериг күчүлүк болуп турар күрүелерге сагыш алындыры-чы үлөгер болуп дөзринге идеяын илергейлеп тур. Оң уламандан чепсегленишкенини бугу-ниги бол-гаш бүрүн дүжүрер дугайында дугуржуганы чедиң алары чипеттиңген болуп ийик.

ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Даргазы Н. ВОРОШИЛОВ.
ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Секретары М. ГЕОРГАДЗЕ.

Москва, Кремль.
1960 чылдың январь 15.

Эш Н. С. ХРУЩЕВТУҢ допчу харыызы

Эштер депутаттар! Илеткел талазы-биле база ССРЭ-ниң Чепсектиг Күштерин база дагын дык кызырар дугайында Хоойлу төлөвилелиниң талазы-биле санап берген бугу кижилер илеткеле-даа, Хоойлу төлөвиле-линде-даа көдүргүнгөн чүдүлдүтүңүп турардыр.

ПартияныҢ Топ Комитетинде болгаш Совет Чазакка Дээди Советтиң депутаттарынын илеткенин бүүрели дөш сеткилдиг өң-не ханымыдан четтаринишкенин Совет Звилелиниң Коммунистик партиянын Топ Ко-

митетиниң болгаш Совет Социалистик Республикалар-ның Звилелиниң Министрлер Чөвүлелиниң өмунээзиден дамчыдары мезеэ чөшпөзөп көрүр.

Силерниң чугалаажык көөрүнер-биле Совет Звиле-линдиң Чазактын санадап кигирген ССРЭ-ниң Чепсек-тиг Күштерин база дагын улут кызырар дугайында Хоойлу төлөвилелиниң чүдүлдүтүңүп көөрүн дилеп тур мен.

(Диниктиг, үр адыш часкашкынары, бугу кижи-лер бут мырынга тургулап келген).

ТАЙБЫҢНЫҢ ХЕРЭЭН КҮШ-АЖЫЛЫ-БИЛЕ БЫЖЫГЛААР

Кызылдын маш заводунуң чаза-ныла цегиян амылчынары ССРЭ-ниң Дээди Советиниң дөрткү сессия-зынга Н. С. Хрущевтуң илеткели-биле танышышаан, Совет Чазак-тың делегейге көңгө табыныны бы-жылдарынче уланган политиказын чыгыс эп-сеткилдиг деткээн.

Ажылчы Петр Брицовтуң чу-гаалары болза:

— Бистиң Коммунистик партия-выс болгаш Совет чазавыс табын-нын хөзөон камгалап келген болгаш камгалап турар. Совет Звилели боду-нуң Чепсектиг Күштерин ам база 1 миллион 200 муң кижиңе кызырар деп шиттирлээш, делегейиң бугу чурттары-биле кожа-хөлбөс чурттаар-ынче чүткүлдүг үлөгер-чижээр чайынаандыр көргүзүп турар-дыр. Бистер, ажылчынар чеди чылдын ийги чылынын бүүдүрүлге планын хуусаа бетинде күзөсүр дөш, та-бынын күш ажылы-биле быжыглаар дөш ажылдар бис.

Чурукта: ССРЭ-ниң Дээди Совети-нин дөрткү сессиязынга Н. С. Хрущевтуң илеткенин Кызылдын маш заводунуң чазаныла цегиян амылчынарынын таныжып турары.

Бодунуң үезин чурттап эрттирип бар чыдар капиталистик ништилелдиң орнунга дең эргелиг байдалдарны хандырар, ажылчы кижжи бүрүзүңге бугу чаагай чүүлдү бээр чөптүг чаа ништилел кел чыдар. Ол чаа ништилелдиң оруу хосталганы, дең эргени, элбек-шилден болгаш тайбыңның кайгамчыктыг чечектери-биле шимет-тинген болгаш оңк, тишелгелиг базымы чүү-даа чүвеге алдырбас. Төөгүлүг хөгжүлдениң хоойлузу ындыг.

(ССРЭ-ниң Дээди Советиниң IV сессиязынга Н. С. Хрущевтуң илеткенинде).

ДЕЛЕГЕЙНИҢ БҮГҮ КҮРҮНЕЛЕРИНИҢ ПАРЛАМЕНТИЛЕРИНГЕ БОЛГАШ ЧАЗАКТАРЫНГА Совет Социалистик Республикаларның Звилелиниң Дээди Советиниң КЫЙГРЫЫ

Бүгү кижжи төрөлгөтениң өргө-ажыктарына хамаржып турар онза чугула айтырыг талаагы-биле делегейниң бугу чурттарынын парламен-тилеринге болгаш чазактарына кыйгы кылдыр деп Совет Социалистик Рес-публикаларын Звилелиниң Дээди Совети шиттирледи.

Чепсегленишкенини дүжүрениң дугайында айтырыга делегей хө-зөзү-биле дугуржула чедиң аларын манап чытпайн ССРЭ-ниң Чепсек-тиг Күштериниң чаа улуг кызырарынын чорудар деп ССРЭ-ниң Дээди Совети доктаатты. Чепсектиг Күштериниң ам база катап үштүк бир кезини, чүл дээрге ону бир миллион ийи чүс муң кижиңе өзөөждир дугайында Хоойлуңу хулаеп алдымыс. Армиянык болгаш Флоттун чепсег-ленишкенини кызырарган база шериг хөргөлдөрине чарыгдаларын өзөөжтөкөн турар.

Бистиң бөгүн хулаеп алган Хоойлуус амыдралга боттандыртына бөзгө, бистиң армиянык болгаш Флоттун хөрөөлөңиге ийи миллион дөрт чүс чөзөп үш муң кижи артар.

1956 чылда, чепсегленишкенини дүжүрениң айтырым чугалаа-жып турла, АКШ, Англия болгаш Франсия боттарынын саналдарына Совет Звилелинге болгаш Америкаын Каттышкан Штаттарыга чепсектиг күштериниң денелин оларын кайзынга-даа ийи чартык миллион кижи болуп кылдыр көргөн турган болгай дээрин силерге сагындырыксап тур бис. Совет чазак оларын ол саналып, ол дээрге чепсегленишкенини дү-жүрер талаагы-биле баштайгы базым болуп өвөсө дөзрин барымдаалап хулаеп алган турган чугаажык. Иччалдажык Совет Звилели ол чуга-гайны хулаеп алтар билек-ле ындыг саналды үндүргөнөр. боттары-ла оң олталай бергенер болгай.

Оон бээр үш чыл эртти. Барыын талаак күрүелер-биле дугуржула ынчалар-ла чедиң алдырмай берган. Ам моон сонгаар канчаарыл? — деп айтырып туруп келир. Чепсектиг күштерин болгаш шериг бөждөжин моон мурунда-даа чыгыс талаагы-биле каш катап кызырар келген бистиң чазавыс, сонгаарлаажымшык чокка болуп чепсектиг күштериниң чаа дык улут кызырарынын чорудар деп чаа дидим болгаш бунанын базымын кызырар шиттирледи.

«ССРЭ-ниң Чепсектиг күштериниң база дагын дык кызырар дугайында» Хоойлуңу хулаеп ап тура делегейде ам тургустуна берип турар байдалды ССРЭ-ниң Дээди Совети шындыгы-биле үнелеп көргөн. Шынал-ла— күрү-нелер арасынын хары-жааларында дүшкүрүлүг чорук дык кошкан. Табыныны бажыгларынын келир үези ботту-биле кижижээн. Язы-бүрү нитилел тургузулук күрүелериниң табыңк кожа-хөлбөс догуннаары— кижи нитилелдең дөзүлдүрүлүгү амгы чадымдан тыптып кезеп турар төөгүлүг барымдаа, амыдралык өргөжөк чугула чүү-дүр деп, мар-гыжар өргөжөк шындык байдал улустарын мезерлинде, политиктиг болгаш күрүне ажылдакчыларынын угааннарында улам улугу-биле бы-жылгып турар.

Күрүелериниң удуртукчу ажылдакчыларынын арасында ужуражым-шыкынары кыллары болгаш шуут холбалаары тургузары дүшкүрүлүг чорукту чымчаларынын болгаш делегейиң нарын айтырларынын шитти-рилээриниң боттук аргам болуп бар чылар. ССРЭ-ниң Министрлер Чө-вүлелиниң Даргазы Н. С. Хрущевтуң АКШ-ка чораван болгаш Президент Дуайт Эйзенхауэр-биле чугалаажымшыкынары улустар арасынын харыл-жааларында чаа арнын— делегейиң ийги дайымыдан салгал болуп артып калган азы өңдөр чепсегленишкенини болгаш «соок дайыны» чылдарында тывалган делегей талаагы-биле шиттирлөөттүнөөз айтыры-лары таарыштырып шиттирлөөрүгүн талаагы-биле табын чугалаажым-шыкынары кылларынын үезин ачыткан. Маргылдалык айтыры-лары шиттирлөөрүгүн карачангыс болдунар оруу— чугалаажымшыкы-нарын оруу болуп, 1959 чылдың сентябрь 27-деги Совет-америк кады кылган дындадыга хулаеп көрдүнгөн болгаш бажиттинген кол түшпө-лерин бирээзи ындыг. ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазынын болгаш АКШ-тын Президентиниң арасында чугалаажымшыкынарга турган ажит-чажыг чокка, дөртү-биле болгаш ажы-биле туруштары тодаргайлаары, бот-боттарынын өргө-ажыктарын боттуу-биле барымда-лап көөрү болза, делегейиң байдалын үздөсүн-биле ажикидериң чедиң аларына өзүлүг күзөдиглериң өңдөр ужурап үлөгер ол болуп-дур.

Чазак баштыңнарынын чыр дугайында ам көп дугуржуп алган ам болуп чөвүлө хуралыга база-ла ындыг ботту байдал илереттин турар дээринге идеяын ССРЭ-ниң Дээди Совети илергейлеп тур. Эң бедик денелге ол ужуражымшык улустар арасынын харылжааларына ажыктыг чаа буруугаарлаашкыга чедирер, чепсегленишкенини дүжүр-ениң айтырын шиттирлөөрүгүнө идиңи бээр дээрин улустар манап туралар.

1959 чылдың октябрь 31-деги «Делегейиң бугу чурттарының парла-ментилеринге» Кыйгырымыга делегейде ам тургустуна берген таарым-чалыг байдалды ажылдарынче болгаш коргунчуг халаатан— өңдөр чепсег-ленишкенинен улустарны чайладыры-биле бугу болдунар аргалары кылларыңга база бугу кижжи төрөлгөтениң мурунунга быжыг табыныга орукту ажыдарың бугу улустарын парламенталарын болгаш оларнык кежигүнненин ССРЭ-ниң Дээди Совети кыйгырган болгай.

«ССРЭ-ниң Чепсектиг Күштерин база дагын дык кызырар дугайында» Хоойлуңу хулаеп албышаан, өскө күрүелериниң парламентиери бол-гаш чазактары боттарынын талааларында ол-ла угланымшыкыне баар орукка кирер дээринге идеяны илередиң тур бис. Чепсеглениш-кенини дүжүрер дугайында шуугаазынардан ону практика кырынга бот-тандырычыңе шиттир «й келген! Чүгө бо таварылгала, Совет Чазак-тын мурундан чепсегленишкенини бугу-ниги болгаш бүрүн дүжүрери-нин планын ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазынын тодаргай-лап берген Каттышкан Национал Организациязынын Коа Ассамблея-зынын чөккө чаа дөзүлган сессиязынга бугу күрүелериниң төлөкө-чилериниң ол дөзүк бир үш-биле баддылаан өңдөр улут сорулганы бот-туу-биле күзөсүр болуп.

Өңдөр чепсегленишкени болгаш дайын кошчаалары кижжи төрөлгө-тениң төөгүзүңге канда-ла бо хунерде дет ындыг айымдыг туруп көрбөс. Кижилерин узуткаарынын өң-не коргунчуг чепсектери-биле чепсегленген армиялар бот-боттарына улут көржүп алган турар. Мындай байдал турда чамдык күрүне ажылдакчыларының бодал чок кылган үлөгени азы өңдөр сеткини делегейни дайынын халаагыне кири тырта берип болуп.

Үрөгдөр күжүнүк болгаш ыракшылдыкың талаагы-биле амгы үениң чепсегленишкенинде кызыгаар чок. Чүгө чыгыс водородтук бомбаның частымшыкы делегей культуразынын өң улугу-улуг типтерин чер кыр-гандан аштап халаатп болуп. Бүдүн күрүелерин узуткаарына каш-ла водородтук бомба хөргөлдөтүнөр. Атомнуг болгаш водородтук бомбалар скадталарда улам хөйү-биле мөңөттениң турар.

Өңдөр чепсегленишкениниң үргүчүлөп турары-биле хөй масса ки-жилер табыңк күш-ажылдан чарыгып, шеригде туруп турар азы узу-ткаарынын чепсектерин бүүдүрүп турар.

Кижжи нитилелдең чөзө— боттарынын чогаадыкчы угааны болгаш энергиязы чонунч чаагай чоругуна хөйү кылып болуп миллион-миллион ажылчынаар, инженерлер, эртемденер, мергеждиг болгаш күш-ажыл-га мнакшымдык кижилер ам боттарынын күштерин өлүмүч улам-на коргунчуг чепсектерин бүүдүреринге чарыгдан туралар. Өңдөр чепсег-ленишкенине улам хөй ахша-хөргөң үнгөн тудум-на, үгөр-бооларын, та-ныклары, ракеталары болгаш чепсегленишкенине өскө-даа хөвилерин улам хөйү бүүдүрөн тудум-на, улустарын агионериниң үндүргүңү үгө-рүн улам-на артарар. Өңдөр чепсегленишкенини соксадыр чорук болза чурттага тудуңу, кадык камгалаажымшыкы болгаш өөрдигеңи хөргө-лөңге, ажылчы чоннарың ордуларың көвүлдөрүңге, экономика талаа-гы-биле кошкөк хөгжүлдөң чурттага дузаларыңга немесе хөй ахша-хөргөңиңи кириер арганы бээр ийик.

Совет Звилелиниң санадап үндүргөн чепсегленишкенини бугу-ниги болгаш бүрүн дүжүрениң өңдөр улут программын боттандырат чорук материал болгаш угаан-бодал талаагы-биле кайгамчык улут күш-терин кижже төлөптүг амыдралды тургузарыңче улаар арганы бээр ийик.

Чүгө сөөлүг дөрт чылдарың дургузунда ССРЭ Чепсектиг Күштерин боду нитиңи-биле 2 миллион 140 муң кижиңе кызырар, а ам бис олар-ны база дагын 1 миллион 200 муң кижиңе өзөөждир турар-дыр бис. Ол-ла чылдарда Совет Звилели бодунуң шериглери Румын Улус Рес-публикадан бүүрү-биле үндүрүп алган, Герман Демократтыг Республи-каын болгаш Венг Улус Республикаын девискөөрлөдө турар шериглери дык кызырар, өскө күрүелерини девискөөрлөдө турар бодунуң шериг баазаларын узуткаалары.

Совет Звилели үргүчү, чыл-чылы-биле, ССРЭ-ниң күрүне бөждө-диле шериг хөргөлдөрүңге дөзөвилелдерин кызырар турар. Ол дөзө-вилелерини нити хөмчөзө 1960 чылда ССРЭ-ниң күрүне бөждөжиниң бугу чарыгдаларының чүгө 12,9 хуузу болуп турар, а 1955 чылда ол 19,9 хуу турган болгай.

«ССРЭ-ниң Чепсектиг Күштериниң база дагын дык кызырар дугайында» Хоойлуңу ССРЭ-ниң Дээди Советиниң хулаеп алганы делегей бай-далы улам ийиң ажикидериң хөзөңгө улут салымшыкы болуп дөзө-лө ханымы-биле бүүрөп турар бис.

Чепсегленишкенини бугу-ниги болгаш бүрүн дүжүрениң айтыры-нын талаагы-биле күрүелериниң арасында чугалаажымшыкынаар болуп деп турар амгы үезде чепсегленишкенини дүжүрер талаагы-биле күрү-елерниң боттарының чыгыс талаалык практиктиг хемчеглери алары улут ужу-дузалаң болуп берип турар, ол чорук ам болуп чугалаажым-шыкынарга бүүрөжириниң байдалын тургузарыга болгаш оңк чедишкени-ниң болуруңга идигин бээр ийик. Делегейде дүшкүрүлүг чоруктуң чым-чашкыны чедиң алдыган болза-даа чоңунч көөр хөңү чогу «соок да-йыны» болгай өңдөр чепсегленишкенини узуткаарыңа моонда кады-рын оралдажып турар күштер делегейде ам-даа хөдөлип чоруп турары-биле ындыг базымнары кыллары улам өргөжөк чугула болуп берип тур-ар. Барыын Германиянык чазарты чепсегленишкени болгаш ону атом-нуг база ракеталык чепсөк-биле чепсеглери чоруп турар, ол чорук Евро-пага болгаш бугу делегейге табынының хөзөңгө шыгың уруктарың чедирер. Чамдык чурттарда шагда-ла буурап дүшкөн «күш дөзөриңиң» политиказыңче ажык кыйгылар ам-даа үнгүлөп турар чүүа бар.

Чаа дайынын халааның улустарын ак-сеткилдиң-биле чайладырын оралдажып турар кижилер чепсегленишкенини дүжүрер дугайында дү-гуржуганы чедиң аларыңе уланган күженишкенинерин коштаалары ол бугу негеп турар. Парламенттер болгаш оларнык кежигүннери бе талаагы-биле хөйү кылып болуп. Улустарын мурунгу оларнык хулаа-гең— өңдөр чепсегленишкенини соксадырыңга болгаш чепсеглениш-кенини дүжүрениң айтырын шиттирлөөрүңө идиң бээр дөш бугу-ле болдунар аргалары ажылдаар болуп.

Совет Звилелиниң бодунуң чепсектиг күштерин боду чааскаан чаа кызырар турары өскө күрүелерге, малагы шериг талаагы-биле өң-не улут күчүлүк болуп турар күрүелерге үлөгер болуп дөзөңгө идеяын ССРЭ-ниң Дээди Совети илергейлеп тур.

Совет Звилелиниң чаа табын инициативазыңа харылаарынче, ам туруп турар чепсектиг күштерин кызырарынче, боттарының чуртувун улустарын чепсегленишкенини үгүзөңдөн чайладырынче, дайынын кыжанындан кижжи төрөлгөтени аларың чыгыс болгаш бугу деле-гейге табыны хандырычыңе уланган практиктиг базымнарын ботта-рының талааның кылырынче делегейиң бугу чурттарының парламен-тилерин болгаш чазактарын ССРЭ-ниң Дээди Совети кыйгырар тур.

СОВЕТ СОЦИАЛИСТИК РЕСПУБЛИКАЛАРЫНЫҢ ЗВИЛЕЛИНИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИ.

Москва, Кремль
1960 ч. январь 15.

ССРЭ-НИН ДЭЭДИ СОВЕДИНИН IV СЕССИЯЗЫ

Чепсектиг куштерни база дагын дыка кызырарының дугайында саналды депутаттар чаңгыс үн-биле деткээннер

Бүгү совет кижилерини, делегейни хой-нигизиниң кичээнгейи Москваың Кремльге улаган — амаа ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлениниң Даргазы, СЭКП ТК-ниң Бирги секретары ш. Н. С. Хрушевтуң «Чепселенишкиниң дүжүрери — тайбыны быжыгаларыңар болгаш улустар арасында найырдалды хандарыңарче өркү» деп илеткелни ССРЭ-ниң Дээди Советиниң сессиязыга чугаалахп көргөн.

Бистин Төроз чүртүвүстүң чепсектиг куштерни база катан улуу биле кызырарының дугайында Совет чазактын сессияга чугаалахп көргөн биле кирген савалының канчаар-даа аажок улуз ужу-дузалыны улустун сонгуттурганнары — ажалчылар болгаш колхозчулар, эртемденер болгаш чогаалчылар, совет база партия ажалчылары, чепсектиг куштериниң төзөлдөрүн чаңгыс эп-сеткилдиг онзалар демдеген турганнар. Ол саналды чуудулушумушаан, депутаттар бүгү делегейге тайбыны быжыгаларыңарга кызымаккай күш-ажылы-биле, чедик чалының оналгаларыңар хуусаазында өрте хуусаларыңар-биле улустун иңг чүртүвүстүң дугайында делеген турганнар.

Январьның 15-теги өртөгү хуралды Назводалар Советиниң Даргазы депутат Я. В. Пейве даргазалаан.

Бир дугаарында депутат И. В. Спиридонов (Ленинград) чүве чугаалаан. Совет шериглериниң салыны кызырары сүмөкү турары — бистин чүртүвүс тайбының чалбыштыгы болгаш шычы талалакчы дээрин кандыг-даа сөстөн артык тодаргай-биле көргүзүп турар. Амыг үе-байдалда чепселенишкиниң дүжүрериңер херзон канчаар бурганга шимшиди болуруңу таллазын-биле Совет Эвилели барымы талакы курунелерге база бир тодаргай чиктеги көргүзүп турар деп о чугаалаан.

Чепселенишкин дүжүрүшкүшүчү чалбыштыг чүртүлдү ажалдыктер-биле бадыткалар херек деп барымы талакы курунелерниң ууртукчулары чаңгыс өвс улаа делеген келгеннер. Бир өвс, силер тайбыны камгалаары чалбыштыгы-биле сонугурап турар болунар-га — боттарыңарныч чепсектиг куштериниң кызырар, өскөн дөвкөктер-биле шериг баазаларыңарны уузалар, дээрлиер. Ам херек болза, силерниң талаларыңар! Шак мындыг кемчелерни барымы талакы курунелериң, хамыктың мурунда Американың Каттыкшаа Штаттарының ботандырар чорту атомнуг болгаш водородтук чепсекти херуур дугайында айтыргыны шипирлөөрин дүределириңе чугула ужу-дузалыг болур. Чепсектиг куштерни кызырар дугайында саналды ленинградчулар, бүгү совет улус-биле кады чаңгыс эп-сеткилдиг деткип турар деп оратор демдеген. Чедик чалың ийниң чымыны онзалаларың хуусаазында өрте доозары дөш москаачыларың кыйгырымы Ленинградтың болгаш областың хей-хей бүдүрүлгелеринге белгулаан хуралдарга ажалчыларныч хуулоп алганын оратор база чугаалаан.

Индирде белорус чогаалчы депутат П. У. Бровка, Маргылдаларың дайыннар-биле шипирлөөринге ууур, анаа хей-ле уузкаашыңга болгаш үредээшкиннерге ууур кизи төрелгениң өң дээр угаан-болула муң-муң чылдарың дургузда демсежиң келген деп ол чугаалаан. Ол дугайы шүтүңчүлер боттарының шүтүктеринге, флоссофтар — өртем ажалдарыңа, ажалчы чөвнөр — ыр-шоорунга болгаш тоол-чугааларыңа чеме чугаалавың чораш дээр.

— Совет чазактың бо саналың ханы утка-шыярың көрөгө, уузкакчы дайыннарың мөгези-биле болдурбазың дугайында бүгү улустарың күзел-болдаларың боттарының муруну чарымыда турар-дыр бис деп түнелди кызыр берге өвс — деп, П. У. Бровка делеген.

Бистин илгик Совет Төроз чүртүвүс тайбының улуг-чаагай херзөөн шипирлиг салышыкың кириген болгаш кирип турарың мереп билир өөрүчүгү-дир деп оратор уламчылаан.

Барымы талакы чурттар Совет Эвилелиниң чаагай сеткилдиг улугерин адегер, а оң соонда дем-катыжыкыңың күженишикниң биле тайбыны чер кырыңа мөгези-биле тургузарың чедип алыр ужурудг дээрин депутат П. У. Бровка чугаалаан.

Өрөт шипозениң камгалакчыларынкы бирөөн, Совет Эвилелиниң Маддыр депутат П. М. Газрилова өс берген.

— Оң камгалакчыларың бирөөн турганым Брөст шипозениң

фашисттер бомбардироршиктерин боттарының баштайгы диргелип келгени 1941 чылдың июнь 22-ниң өртөни амдыга чедир-ле салгыжымдан ыраас. Боттарының өлгөн авадарыңдан куспакыңан алган хандың-биле шытыңган өлүг чаш уругларың бо-ла сактып келир мен — деп, ол чугаалаан.

— Бистер ол кадыг-дошкун хүнерде бистиң Төроз чүртүвүстүң болгаш бүгү кизи төрелгениң аас-кежин, тайбын дөш тулчул турган бис. Мен ам чер бөмбүрөөниң бүтү-ле булунарыңдан хей чагаалары ап турар мен. Оңу бижиң турар кижилер — алчы-ангы чурттарың болгаш улустарың төзөлдөкчилери — тайбың дөш мөгези-шылал чөк демселчи — Никита Сергеевич Хрушевтуң Каттыкшаа Националар Организациязыңа кириген чепселенишкиниң бүтү-ниги болгаш бүгүн дүжүрериңиз дугайында Совет чазактын мерген угааның саналың изи-биле деткип турарлар — деп ш. Газилова чугаалаан.

Дайының оруун моонлактар деп кыйгырымы ш. Газилов өртөгү дайының бүгү киржикчилериң болгаш удуруларың демселчилериниң мурундан бүгү кизи төрелгеге салган. Бистиң плавствыстык кырыңа тайбының болгаш улустар арасында найырдалды ча-иннакчак хууч чырыкчалыны үнүп келин деп ол чугаалаан.

Депутат В. П. Мжаванадзе (Труян ССР) чүве чугаалаан.

— Кады-берге чылдарың ажал өртөгү, боттарыңың күш-ажылы-биле, боттарыңың холдары-биле найгамчыктыг совет социалисттер күрүени, мөлүгүдө, ажал чөктө-лымшкы деп чүддериң билдес экономиканың, культураның болгаш эртемниң кажаң-даа түрүп өрбөөн чепселенишкиниң чедип алдыңар-бүтү-ле чүддериң кижиниң салгыс-сеткили болгаш материалдык херек-лелдериңге кылдып турар күрүени тургузуп алган улус бистерге — совет кижилерге, — дайымы оңу көөр хөөн чөк болгаш тайбын эң не уелени. Ол дөш бистиң күрүени өвс түрүп келгениң баштайгы хүнериңден өгөөш чалбыштык чөк туртушту-биле демсежиң турар — деп, ол чугаалаан.

— Никита Сергеевич Хрушевтиң кулуктеги совет улустун өң-не ханы күзел-болдаларың, оларның өбүгүне болгаш аартагы хүнге быжыг илет-кениң илердиң турар — деп, оратор уламчылаан.

Чепсектиг куштерни кызырарың таллазын-биле кемчелерни херек кырыңа ботандырапы бистен чаа күженишикниң ажалды негээр хей-хей муң кижилерин — Совет Армияны адалдыг дайыңчыларын ажалга таарыштып тургузар херек.

Бистер, Грузияны ажалчы чөв-нарзыңдан сонгуттурган депутаттар ш. Хрушевтуң илеткелниң дүртү-биле чуудулушун көрүп, Совет Эвилелиниң чепсектиг куштерин кызырарың дугайында саналды деткип тур бис деп оратор түнелдиге делеген.

Рязань областың «Октябрьның херээ» колхозтун саавызы, депутат А. Ф. Ивнина бодунуң сапалыңа мынча диген:

— Тайбыны быжыгаларың, даштык чурттар-биле ажалды-терек чырылзаларың калбартып, бүгү курунелер-биле найырдалды быжыгаларыңче улаган шыгарангай политикаң чорудуп турарыңа бистер өөртүп, анаа чоргаларың турар бис. Совет кижилериң амдырды хун келген тууду-на улам-на өөрүшкүгү болгаш аас-кежиниң белүп кел чоруур, мыңганаш бистер тайбыны быжыг-биле камгалаар бис! Чөгүм-на шак оң ужурундан бистиң чаааыстың чепселенишкиниң бүтү-ниги болгаш бүрүнү-биле дүжүрериң дугайында саналды болгаш дайыны болдурбазычө бүгү күрүнелерге оң кийгырымы бүгү улустун чуудулушунуң болгаш деткимчесин ап турар.

Биске дайың херек чөк. Бистер боттарымың аас-кежиниң коммунисттер амдыралымысты тургузуп, капиталисттер күрүнелер-биле тайбын чаржырын күзеп турар бис.

Рязаньның көздөзгө канчаар-даа аажок улуг күш-ажылың көдүрүлүшкүн хайнып турар. Совет кижилер чедик чалыңың улу, онаалгаларың күөөсиди дөш ажалдап турарлар. Бистиң ажалды-терек биле дөш дээрин даашага өүп, чектелтир болуң! Улу Совет күрүнениң чаа базымы бола бүгү делегейге тайбыны быжыгаларыңа илгин бээр.

— Чепселенишкиниң бүтү-ниги болгаш бүгүн дүжүрериң дугайында совет саналды үдө мильон-миллион кижилердиң, бүгү кизи төрелгениң демселдиң

мезуну апарган — деп, Казах ССР-ниң өртемдер академиясының президенти депутат К. И. Сатпаев чугаалаан.

Шериг бүдүрүлгөни сокоткам, канчаар-даа аажок хей материалды куруларын болгаш ажалды-теректи тайбың тургузушкунга ажалды-лаарыңче мерген угааның үчү кыйгырып турар.

Бойдустук куштерини шипозелдиринге, миллион-миллион кижилерини амдырал байдалы өскөндөрүңгө, бүгү чурттарың өртемденерниң күженишиктерин өртем-чөйиң дөлгөмөрүн шипозелдиринге, атомну тайбың өзү ажалдырарыңа, халдарың аарыг-аржыктарга ууур демселге каттыгыраңа канчаар-даа аажок улуг болдунар аргалар атомнуг энергияны, космиктиг ракеталарың болгаш алектрониканың үезинде ажалтынып турар деп оратор делеген.

Амыг үдө хылыш-селемедериң хаптан каан чытырбайың, оларны ажалды кылдыр өдө дарганнар херек — деп, К. И. Сатпаев чугаалаан.

Депутат Сатпаев халаттыңан шериглериң Казахстанга чалаан.

Воронежтиң экскаватор заводунуң токары депутат А. Б. Воронцов өс берген. Мен станок артыңа ажалдап тургаш, совет кизи бургуз умышп, база-ла бо хүнгү болгаш дээртагы хүнүгү дугайың болуп турар мен. Партияны айтканың канчаар-даа аажок улуг чаартышыкың бистер төроз херээвиң кылдыр хулооп алган бис. Воронежтиң экскаваторчитери 1959 чылдың плавның хуусаазында өртө, декабрьның 18-те күөөтөш, 6,5 миллион рубльдиң немелде продукцияларын берген. 1960 чылды планы база-ла мыңаар алдарымы-биле күөөсетти-нүр дээрин ССР Эвилелиниң Дээди Советинге илеткээриң заводтук коллективизи меңээ дааскан чүве.

— Бистиң күш-ажылымыстың үрө-түнелдери чаа дайының чалбышында уузкактыңарны бистер күзөвөй турар бис. Бистиң тайбын дөш демсежиң турарымыз — кошкаавыстың уржуу өвс, тайбын дээрге, миллион-миллион кижилериң, бүгү кизи төрелгениң аас-кежин-дир. Оң ужурунда мен бистиң чаааыстың сапалыңа салгыс-сеткилениң хандымында байырап тур мен. Дайымы болдурбазы дөш туртушту-биле демсежиң турар коммунисттер партияга болгаш Совет чазакка четтирдиң — деп, ш. Воронцов чугаалаан.

Индирде Бүрек областың Калининск суурунуң колхозунуң даргазы — депутат В. В. Гречев.

— ССРЭ-ниң Дээди Советиниң бо сессиязы чепселенишкин дүжүрериң айтырларыңа чугаалахп көрүп турар-дыр, мыңчала-даа бистиң чедикшиктериниң Никита Сергеевич Хрушевтуң сүмөзөни бир кончук күтүлдү чүдүлдү чепселенишкиннге хулооп алганымыстан болдунар аргалыг болган. Ол чепсектиң ады — кукуруза. Бистер чылдына на бир гектар буруздөнен 600 болган оң-даа хей центнер кукурузаны өстүрүп ап турар бис. Ол чорук мал ажылыңа өздүгү өргүлдени кылырыңа биске дуулаан — деп, оратор чугаалаан.

— Шеригтен халашкан дайыңчыларың совет кижилер хоорайга болгаш көздөгө-даа улуг мыкшыл болгаш хүндүткө-биле ужуражыр. Оларга ажалды бээр болгаш чаа тускай өртемни алгаш, өөредилгени уламчыларыңа бүгү таарымчалыг байдалар тургустунар деп депутат В. В. Гречев чугаалаан.

Москваың шериг округунуң шериглериниң камгалакчымы депутат К. С. Москаленко бодунуң саналыңа Совет күрүе дайыны күзөвө, кымче-даа халдаас, тайбын болгаш бүгү улустар-биле найырдалды чуртууларың күзеп турар болганда чепсектиг куштерини кызырар турар-дыр деп демдеген.

Илгича-даа «соок дайыны» уламчылап, оңү чидгелдиреринче чүткүп турар реактивлыг күштер делегейде ам-даа бар. Делегейни ийни даянының үезинде бистиң өвөлгөлчлериң турганнар барымыңар адалачыларың күженишик-ки-биле чепселеп, оларга атомнуг чепсекти бүүрөдди, кизи төрелгени хан төгүшкүңүг дайыңчы кир тирткан кижилериниң холуңа селемени туттүп берип турар.

Бистиң чүртүвүсче халдап диттигтер кандыг-даа дайымың совет чепсекти күштер чылча шаан, чер кырыңдан арылап шылаар деп маршал Москаленко делеген. Совет Эвилелинде кылып турар шеригни болгаш флотун улуу-биле кылырмыкымы бола, оң кошканымы өвс, а өвүп турар күчүгү күжүңү дугайың хөрөкчөп турар.

Москва округунуң солдаттары, серлаачылары болгаш офицерлери бодунуң улугуну салгыс-сеткил-

биле кады чурттап турарлар деп ш. Москаленко делеген. Округтуң командидал чери сессияның хүлөө алып шиптириң херек кырыңга күөөсидиринге беле.

ССРЭ-ниң Эртемдер академиязының президенти депутат А. Н. Несмеянов өс алган. Эртемниң улуг-чаагай өңи соруу улуска бараан болдуру ол. Оң сорулдары уузкаашыкы өвс, а тургузушкун. Бүгү делегейде дөшөлгөч өртемденерниң улустарың тайбың чектеле-лишикниңге, кошкак чурттарга дуузаларыңа өртемни калба-биле ажалдаары дөш демсежиң турар деп ол чугаалаан.

Чепселенишкини дүжүрери бүгү делегейге өртем шипилелдерин калба-биле кооперастар аргалы бээр, чүгө дээрге, оларны бот-бодундан чажытаталдыр чүве чөк алаар деп А. Н. Несмеянов делеген. Бүгү делегей хемчөөлгөч өртемни кады ажалдыкышкының үрө-түнелдиг чорудуп болуп азы-бүрү талалары оң санал чугаалаан.

Совет өртемден оң илай химияны кылмы шылар оңа чүддериңи, автоматиканың кайгамчык улуг перспективаларың, электроннуг автоматика машиналарың дугайы чугаалаан. Цюлковский сылддырдаке кижиңи оруун айткан. Совет Эвилелиниң өртемденери, инженерлери, ажалчылары айже болгаш Айны дескиндир космиктиг ракеталарың уузулушкуну ботандырган. Кижиге эң чоок турар планеталарга, а оң соонда — ырак планеталарга кизи чедип болур. Бистиң төроз Чер планетавыстан дашырак кижиңиң үери бүгү кизи төрелгениңиң ийни херээ болуп ужурул.

Бис бо индирден чепселенишкини дүжүрериңче улустары, оларның парламенттериң, оларныч чазактарың кыйгырып тур бис: Совет Эвилелиниң улугерин адегерлер, чепселенишкиниң дүжүрериң, улустарың найыралың быжыгалар деп кыйгырып тур бис!

Литва Республиканың Дээди Советиниң Президиумунуң даргазы депутат Ю. И. Палацис өс алган. Совет Эвилелиниң чепсектиг куштерни 1,2 миллион кишиге кызырар дугайында айтыргыны шипирлөп турар ССРЭ-ниң Дээди Советиниң бо сессиязының улугери шак мындыг тодаргай кемчелерин аларың боттарың чазактарыңдан негээринче бүгү чурттарың парламенттериң кызырар ужурудг. Бүгү литва улус-биле бир дөмөй оң депутаттары чурттуң оран камгалалына коргал чөккө шериги кызырарыңче улаган кемчелер дөш чаңгыс өң-сеткилдиң бадылар деп Палацис делеген.

Партияны болгаш чазактын даалганым дугаар совет атомчулар атомнуг болгаш водородтук чепсекти баштай тургузуп алары дөш, оң соонда оң сайырадыры дөш хей чылдарың дүртүгүдө чүткүлдү ажалдап келген, чүгө дээрге, олар бир өвс бистер, мындыг чепсекти турбас болузууса бистиң Совет төроз чүртүвүсү сонгуртугун кызыр күштер тыптып көөр турган деп депутат И. В. Курчатов чугаалаан.

Совет өртемденер, атомчу инженерлер чүртүвүс мурунга боттарының хулоогезин күөөсиди шыдааннар. Сайыраңгай болгаш хей чарында унес, кончук күчүгү атомнуг болгаш водородтук чепсектер тургустунган. Оң-биле чергелештир ракеталарың болгаш өске-даа ядролу чепсектиң тургузушкуну боттарының херзон чайыңандыр ботандырган. Бистин улугуус салгыш амыр чурттап болур, Төроз чурттуң камгалалы мыаныштыгы-биле хандырылган. Бо байдалар турда шериги кызырар дугайында Совет чазактын саналы чер-ле барымыла-дыг болгаш чөгүүр өйүдө болуп турар-дыр. Академик Курчатов ядролу чепсекти дүжүрериңиң айтырыңа доктаап чугаалаан. Эрткен 1959 чылда делегейниң чаңгыс-даа чуртуңа чамалдырмыкыңнар болган. Ол чорук ядролу чепсекти дүжүрериңиң адалды келер үдө боттук чүдү алаар дээринге улустарың иделгени быжымтырап турар-дыр.

Улустарың тайбыңче чүткүлдү тылөөр, ядролу чепсекти шеюриң бүтү-ле черлерге мөгези-биле сокоткун дугайыңда чөгүүр контрольдуг дутуржула сонугурады күрүнелериң арасыңа удаас чардыган турар деп чүгөгө иделгени депутат илелеткен.

Чепсектиг куштерни кызырар дугайында Совет чазактын чаа саналы совет кижилер сеткил ханың хүдөөп алыр деп чүвени бодунуң чугааыңа ССРЭ-ниң даштыкы херектер Министри депутат А. А. Громько делеген. Совет чепсекти куштерни кызырар таллазын-биле бо сессияда чугаалахп турар кемчелерин бүгү делегейге улуг ужуру-дузалыг оң онзалар делеген.

Совет чазакка ол базымы

кааныргай, башкалттыгын базым болбас. Ол дээрге, Совет Эвилелиниң тайбыңга мыкшылдыг шычы политициканың чугула чүүлү болур. Агрессчи боддалары болгаш планнарны чөк күрүнелер адегер чепселенишкини сокоткунга ам чер-ле боттарының херээ-биле илг берип болур дээринге Совет Эвилелиниң чижээ үдөгер көргүзүп турар.

Бо үениң чөсө шаанда кажаңда кестүп көрбөөн улуг күшүгү болуп турар деп чүвени демдегалаш, ш. Громько чепселенишкиниң бүгү-ниги болгаш бүгүн дүжүрериңиң өргөжөк чугулазын онзалап айткан. Совет Эвилели дайының бүгү машиназы чөк кылыры дөш туржуп турар, чепселенишкиниң дүжүрериңиң айтырымы шипирлөөр оңгоардалып чыларыңың кайдыг-даа барымыдамы туруп болбас ужурудг деп ол чугаалаан.

Боттарының чепсектиг куштерни кызырар деп чараар дугайында Совет Эвилелиниң улугерин адегерлери-биле америк конгресс, Англияның парламенти, Францияның национ хуралы удаас чылдыр дээринге иделг болуп бис деп ш. Громько түдөш чугаалаан.

Эртеги хуралга оң илай депутат Н. П. Бажан (Украин ССР), Ф. И. Коликов (Москва) база чүве чугаалааннар.

ССРЭ-ниң Чепсектиг Куштерни база катан улуу-биле кызырар дугайында чазактың айткан кемчелерге бистиң чүртүвүстүң ажал-шичи дөшөгө кизи херээ чөк болгаш билдигир болуп турарыңың дугайы сессияның амыга үзүктөл чөккө кезип турар телеграммалар херекчилеп турар. Оларныч чамдызың номчаан. Чурттуң алгы-ангы булуңларында шериг алааныңлар, далайкылар, ажалчылар, колхозчулар, студенттер, пенсионерлер бижип турар. Телеграмма бүртүгүнү сестери төроз чурттуң чаагай чорую дөш чүткүлдү ажалдаар күзө-сорукту илердиң турар.

Кежээки каттышкан хуралды Эвилелиң Советиниң даргазы депутат П. П. Лобанов даргазалаан.

Бир дугаарында өс алган депутат А. Г. Крылов (Москва) бодунуң чугааыңа халаттырган шериглериң ажалга кирири-биле холбайштырган. Москваың Лихачев алыг автотомобиль заводунда ол таллазын-биле чамдык дуржула бар. Мурунда кызырардадан келген кижилерниң автозаводчулар күзөлдө-биле ху-лооп алгаш, ажалдың азы-бүрү улустоттарында кирген, олар ам боттарының хаматны хулоогелериң күөөсидишаан, бүдүрүге онаалгалары ботандырыңа төлөптүг салышыкың кирип турарың өңу улус-биле бир дөмөй, изи-биле улугу-биле бир дөмөй, изи-биле улугу-биле чүчүк хулооп алган. Ол кемчегин совет кижилер бистиң чепсектиг күштериниң база катан кызырарың чүрөөниң болгаш салгыс-сеткилиң хандымыдан уткуп хулооп ап, алаа байырап турарлар. Ол болза, Ленин Комунисттер партияның удур-

код камандылакчымы депутат М. В. Захаров делеген. — Бо үениң өң-не чугула айттырымы — чепселенишкиниң дүжүрериңиң айттырымы херек кырыңа шипирлөөр дөшөчөчү чорукту кылыңы дөш Комунисттер партияга, Совет чазакка, Никита Сергеевич Хрушевка канчаар-даа аажок улууну биле өөрүп четтиргениң болгаш сорук киришикниң совет дайыңчылар илергейлеп турар — деп, ол чугаалаан.

ВЛКСМ ТК-ның бирги секретары С. П. Павлов өс алган. Оң чугаалааны бола: — Бистиң чүртүвүстүң ажалчылары Н. С. Хрушевтуң илеткелинде көргүстүнген мерген угааны саналдарымы изи-биле чүдүлдү-зунуп турар. Анык салгакчыларың амдыралымың, аас-кежиниң болгаш келир үезиниң дугайында өң бекке салгыш салышыкың анык өсөөк оң көрүп турар. Тургузуку күш-ажылга анык өскөнниң идеягелги киржилгениң дугайың оратор оң илай чугаалаан.

Анык өскөнниң күш-ажылы чаача заводтары болгаш фабрикалар, мартен суугулары болгаш электр станциялары, демир оруктары болгаш газ дамчыкчыларың дерштү тургузарың, миллион-миллион тонна тараны болгаш аты бүдүреринче кирген.

Өөлдүк чылдарың дүртүгүндө кир черлериң шипегелди аларыңче, Сибирьниң болгаш Иркутск Чөв-чуктуң чаа тулгаларың, мал ажылың фемаларыңче 6 миллион оолдар болгаш кыстар комсомолдун үдөгө бижип биле чорупканнар дээрин ш. Павлов чугаалаан.

Совет Армияда албан эртийиң турар чүс-чүс муң / анык кижилер тайбың күш-ажылче өп чедип келир дээр дугайың оратор оң илай уламчылап чугаалаан. Оларны тулгаларда болгаш фабрикаларда, кырак чөтпөс хову-шөлдерде улуг ажалды-херектер манат турар. Комсомол организациялары боттарыныч оң эштериң дугайында чуректиң хандымыдан салгыш салышыкың болгаш кичээнгейи көргүзөр апар.

Оң соонда өс алган депутат В. А. Насатов, Г. С. Давтян, В. И. Чуйков, А. Я Пельшев ССРЭ-ниң чепсектиг куштерни база катан улуу-биле кызырар дугайында Совет чазактын саналы чаңгыс өң-сеткилдиң деткээнер.

Эвилелиң Советиниң даштыкы херектер таллазын-биле комсомолуң даргазы депутат М. А. Суслон өс алган. Дээди Советке чугаалахп көөрү-биле чепсектиг куштерни улуу-биле кызырар дугайында ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлениң Даргазы ш. Н. С. Хрушевтуң кирип келгени Совет Чазактын саналы Дээди Советиң депутаттары, бүгү совет улус-биле бир дөмөй, изи-биле улугу-биле бир дөмөй, изи-биле улугу-биле чүчүк хулооп алган. Ол кемчегин совет кижилер бистиң чепсектиг күштериниң база катан кызырарың чүрөөниң болгаш салгыс-сеткилиң хандымыдан уткуп хулооп ап, алаа байырап турарлар. Ол болза, Ленин Комунисттер партияның удур-

тулгазын-биле чораш чедип алдыган коммунизм тургузушкунуң канчаар-даа аажок улуг чедикшиктериниң түнелди, чурттуң экономиказыны өскөниң, өртем болгаш техниканы чепкелешкиниң түнелди деп совет кижилер билип турарлар.

Эш Суслон бодунуң чугааыңа Совет чазактын тайбыңга мыкшылдыг чаа базымың чер бөмбүрөөниң канчаар-даа аажок улуг ужу-дузалыг болушкуну деп үнелеттеринг демдегалаш. Улустар арасың дүш-күтүлдү чорун чамдыкчыларың бүгү дайыңчыга, чепсекти адегер бүүдүрериң талалакчыларыңа база бир улуг согушкун болдунган. Совет Эвилели бола чепселенишкиниң бүгү-ниги болгаш бүгүн дүжүрериңиң шипирлиг, шычы талалакчы болур дээрин бо чорук база катан бадыткалды-биле көргүзүп турар. Мыңганаш капиталдыг чурттар бистиң үдөгөр-чижөөни эдегер болуң деп ол чугааыңың төчүүдө айткан.

Эвилелиң Советиниң болгаш Националар Советиниң даштыкы херектер таллазын-биле комсомолуң даргазы дасканы дугаар ш. Суслон делегейниң бүгү курунелериң парламенттериңге болгаш чазактарың ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Кыйгырымының телевидели сессияга чугаалахп көөрү-биле кирген. Чепсекти өдөгер бүүдүрериң сокоткунуң, чепсектиг куштерни кызырарың боттук болгаш тодаргай кемчелерин, дайының кыжанышкыңыңдан кизи төрелгениң камгалалды аларыңа идиги бээр-биле өргөжөк чугула кемчелерин аларыңче бүгү чурттарың парламенттериң болгаш чазактарың мында кыйгырып турар.

Эш Суслонтуң чугааымың соонда санал-онал солчушкуну доозуган. ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлениң Даргазы, СЭКП ТК-ның Бирги секретары, Н. С. Хрушев өс берген. Эш Н. С. Хрушевтуң одурушканы дүшмөңтиг болгаш уругулуларды адыш чаксаакыңары-биле утка-чүве чугаалаан бүгү-ле кижилер илеткелде болгаш хоолу төлөвлекчелде мидип улугерин чүддериң чуудулушун көргөн деп демдегалаш, ш. Н. С. Хрушев, СЭКП ТК-ның Бирги секретары, Н. С. Хрушев өс берген. Эш Н. С. Хрушевтуң одурушканы дүшмөңтиг болгаш уругулуларды адыш чаксаакыңары-биле утка-

чүве чугаалаан бүгү-ле кижилер илеткелде болгаш хоолу төлөвлекчелде мидип улугерин чүддериң чуудулушун көргөн деп демдегалаш, ш. Н. С. Хрушев, СЭКП ТК-ның Бирги секретары, Н. С. Хрушев өс берген. Эш Н. С. Хрушевтуң одурушканы дүшмөңтиг болгаш уругулуларды адыш чаксаакыңары-биле утка-

чүве чугаалаан бүгү-ле кижилер илеткелде болгаш хоолу төлөвлекчелде мидип улугерин чүд

ЛЕНИН АТТЫГ КОЛХОЗТА

— СЭКП ТБ-ның декабрь Пленуму көдө ажыл-агыйы улам мыай көндүрүнүн тодаргай программазын ажылдап кылган. Ону амыдыралга боттандырынып бодуустун күш-ажалы салышкынымысты түздүждүрүп база кийер ужурут бис. Ажырауустан чеги чыл планын беш чылда күсөдөр дөш социалисттик чарыш-биле ажылдаарып, эштер— деп, тугут бригадир эш Очур-оол тугутчуларын сорук кирип чугаалам.

Бригадада ам 40 киж ажилдап турар. Оларын 3 эвенога чарган, тус-тусту тугутчулар болган эвенолар аразында социалисттик чарышты организастан. Оол баштайт түнелин үндүрүп көргөн.

— Чарыштыг ажылымыстын түнели багай эвес-тир. Бо чылын ту-

дугуру 2500 кубометр мыжын белеткээр ужурау болгай бис, ам оол 1000 кубометр белеткеп апкандыр бис. Эвенолар каймы-даа кызыл, дең ажылдаар-дыр— деп, бригадир демдеглээн.

Маш белеткеп кидин-тулук үргүздүлөр турар. Сөөртүгүчү Даныш, Кыспай-оол, Шурму, Машпалдыр олар шаантыг ачтар-биле 6 километр черге мээ сөөртүгүнүн хун нормазын доктаамал ажыр күсөдөр турарлар. Кезикчилер Серээ, Хуурак, Чыгыр-оол олар кижилер аразында чарыштын муракчылары. Машты тракторлар-биле тайгадан тугут шөлүчө сөөртүү ам эгелээр деп турар.

Н. СУНДУЙ,
Чаа-Хөл районуң Ленин аттыг колхозу.

Чон деткип турар

Совет хоюлуу болган социалисттик нинит чуртталганын дүрүмнүн үрөөр чоруктарга улур демисеге хөй-нитинин ролунун дугайында база эш-хуурунун сугарынын дугайында, назм четпестеринин херек-тинин талазы-биле комиссарларнын дугайында дүрүмнөр төлөвилелдерин Улуг-Хем районуң «Улуг-Хая» колхозунун кежигүнеринин нинит хуралына чугаалашкан.

Ажылчы чоңарыш коммунисттик кижизилдигинге база ниниттин корум-чурунун улам бедик деңгеле тургузарында ол хоюлулар төлөвилелдерин дык улур роюлдү болуп турарын, ону моон сонгаар амыдыралга боттандырынып чугулазын

колхозчу ажыл-ишчилер бир эш-сеткилдик үзелеп көргөн болган деткээ.

Маңда холбаштыр колхозта нинитин корум-чурунун сагыр талазы-биле четпестер барын хуралдын кижизилери шүгүмчүлөөн. Манында колхоз бүүдүргезинге кирешлес, үргүнени болган хөй-нитинин чурумун үрөөр, аргаалаар, социалисттик өнүгү каныг эвес чоруктуг фактылары колхозта барын чүве чугаалап эштер илередип турган.

Хоюлулар төлөвилелдерин бүгү чоңга таныштырар ажыл ам-даа үргүздүлөр турар.

Б. БААЗАН.

Партия хуралына

Бин-Хем районуң Тарлаг чеди чыл школанында өөредилгенин амыдырал-биле харылдазын канчаар тургусканын дугайында айтыртып мында Ленин аттыг колхозта партия эш организацыйаның ажыл хуралына чугаалашкан.

А. ДАМБА.

Номчукчуларнын бижип турары

Бай-Тайга районуң Шуй ортумак школанын башкылары болган өөреникчилери дышталырга үезинде «Муракчы» колхозтун сүт-баран ферманын шефтер барган, бызаа кажаазынын нинитин кургаллап аштааш, оон девескээрлер арылаан.

М. САЛЧАК.

Сут-Хөл районуң төвү Сут-Аксы суурда хаб магизини ачкыткан. Мында хаб магизин амыда дагыдалан кылган нарын чемнерин база сазып турар.

Тожу районуң Тогора-Хем ортумак школанын столовазынын повары Т. Моголевская өөреникчилерин аш-чемни бедик шынары, хөй ассортиментлиг белеткеп турар болган өөреникчилерин кумал чемни белеткээрине өөредип турар.

К. КУМАЯН.

Бин-Хем районуң «Кызыл тарачы» колхозунун Эрбек участкада кинемеханик Кудряков чаа киноларны райондан үргүлдүп алып, ону чуртталгы чоңга доктаамал көргүзүп, кино көргүзүлгенин планын ай сайында 120 хуудан өрү күсөдөр турар.

Н. ЛАКУА.

Улуг-Хем районуң «Х Улуг хурал» колхозунун почталово

КИРОВ. Чурукчулар, скульпторлар, уран чүтүлдү мастерлери, «Советтик Россия» деп уран чүтү делегеинге шуудругу белеткеп турарлар. Чурукчулар чүтү бүү чуруктарын делегеге кийери-биле кылып турар. Скульпторларнын мастеркалдарында ажылдар хайнышкынын. В. С. Рязанцевтин «Оттушкун» деп, улуг скульптурдуг болау делегеге беден. «Амыдыралга уткуштур» деп чогаалды Ф. А. Шпак ыштаан чаап кылып турар.

Улуг Совет Эвилелинн улустарынын амы дуума найраалдыг өг-бүдөинге Тыванын каттышканынын соонда эртен ол беш чылдарнын дургузунда облуска културу-албан черлеринин — библиотекаларынын кызыл бүүн-нарын саны көвүдөн, ол черлерге көп турарларын саны хун бүү көвүдөр турары-биле кады тус-тусту кижилеринн боттарына хууда ном салып ап турары сөөлүгү каж чылдарда каш калат өскөн. Мыша холбаштыр мындыг чикекти көргүзүп болур.

1945 чылда облуска 240 муң рубльдин номнарны саткан болза, 1959 чылда шунту 2 муң рубльдин 350 муң рубльдин номнарны саткан.

1945 чылда облуска бир чуртталгы

Липецк областы, Лебедянский районда колхоз, совхозтарга ажылдар мастер-садоводтар белеткээр ийн чыл хуусаалыг училищени организастан. Училищеле колхозууда ортумак эртемник көдө аныктар өөренип турар. Чурукта: чимистер дугайында кичээде. Кичээлди башка А. П. Васильев чорудуп тур. Фото А. Зенинин. СЭТА-ның фотохроникасы.

Хөй-нитинин дузазы-биле

Эрэн ортумак школанын коллективни бирги чарчы кадыг эвес түнелдерин чедип алган. Бирги удууда школын өөредилгенин шынары 78 хуу турган болза, ийгини удууда—90 хуу чедир беден.

Башкылардан эштер Сүге-Мадыр, С. Сарагай, Н. Степанова, Д. Казакова, З. Болдуурна болган өскелер-даа боттарынын башкылаан эртемнеринге өөреникчилерин багай демдек чок доостурганнар.

Школада төрелдер комитетинин ажылы база бедик деңгеле тургустунган. Ада-нелер-биле школын аразында быжык харылдазын тудуп, школага болган хөй-нитти черлеринге декурбийлашканын организастанар ажылды төрелдер комитетинин даргазы эш Сөвек эки удуурту келген. Интернаттын өрээлери арыселинг, чылым-чырык. Борта таарымчалыг байдалды тургузар дөш оол өргөлекчини Ханхунова кызып ажылдаан.

Школада комсомол болган пионер организацыйалары бедик шынарын өөредилгени чедип аларында биче эвес ролюдү болган. Бо талазы-биле мында пионерин улуг вожаатын В. Милованова биле комсомол эге организацыйанын секретары К. Донгах идеякейиг ажилдаар.

Бир эвес ада-не-биле ажылды моон-даа күштелдирген болза, школада өөредилге-кижизилдигинг ажилдарнын түнелери оол бедик бооп болур турган. Чамдык Бады-Очур, Увансур, Уртү дөш чикетиг ажилде боттарынын урутарынын кижизилдигинге кичээлге салбайн турары таарымшас. Төрелдер комитети үстүнде эштерин хуралче чалаларга тоовас, «башкыларын херээ чүд, хуралга барбас мен» дөш, шутт ойталан турарлар.

Дараазында удуурнарда өөредилгени оон-даа бедик түнелдерин чедип алып төлөдө, школа коллективин өскө хөй-нитти организацыйалары-биле дем кадып ажылдар ужурау.

А. ТОРУГ-ООЛ.

Анык кадарчы

А. Андрыс — Совет Армиянын албаны эртериген 1958 чылда чанып келген, Улуг-Хем районуң «Х Улуг хурал» колхозунун 200 сагбас инзон кадарын өгөлөтүн турган. Бо аразында оң ажаап, кадарып турар инектеринн хоран чүве чаныгыс-даа чок. Амгы деэ оларнын күш-дегели баксыраваан.

Анык кадарчы инектерин ажаал-дазын зооветеринардыг хемчеглеринн чурумун өзүгаар чорудуп келген. Хунун-не эртен эртеден эгелеш кежээ орайга чедир инектерин ол тоттур олардын турар. Бо кыжын инектеринн күжүн аргызын баксыратпас дөш оларнын ажаалдазын ол улам күштелдирген.

Б. БАГЫТ-ООЛ.

Башкынын күзели

Өөредилге нома башкыларын-даа, өөреникчилерин-даа кол дааныр чүтү болур. Мычтанга ол ном седомаанын тургузуунун болган чурук-касталгазынын талазы-биле эки күсөттинген болур ужурау.

Тыванын ном үндүрер черинин үндүрүп турар чамдык өөредилге номыра бо негеделерге дүүшпей турар. Чедиги кластын зоология но-мунда чуруктарда дириг амытаннарнын органарын өөреникчилер танып билип алары дык берге. Орус дыл кырында мома ол-ла чуруктар өнүг болган билингир күсөттинген.

Бо өөредилге номнарында очула талазы-биле чазыглар бар. Чижээ, «Яблона» номада «Яблона» деп эгеле «чазын» деп сөстү «күзүн» кылдыр, а чедиги кластын география номада «Барын Сибиринин бойлу-зуну оналары» деп эгеле «Барба ховузу» дөшин «Барба ховузу» деп очудуруган.

Бо номнарын капат үндүрерде үстүнде саналарын кичээлге көөрү күсөчиг.

Н. АН-НЫС.

Бай-Тайга районуң Төсли чеди чыл школанын биология башкыны.

Кышкы одарларда байдал

Бай-Тайга районуң «Найрал» колхозунун Аязат, Кочаа, Бора-оол, Сапчат дөш мышап оон-даа өске малчынары малды менди кыш ажырар дөш шудуругу ажилдап, оң одарладышканын болган немелде чегерилгезин болур-чогууру-биле чеп таарыштырып турар. Олар кышка баш бургунар эки белеткен турган. Мычтанга кажаалар чылтыг, оң хөргөнн шагда-ла хооруттунган, малга чеп каап бөөр очгачалар база бар.

Мындыг-даа болза, малдын ажаал-газында чедимче чок байдалды демделейин эрттирип болбас. Инек кадарчылары Ады-оол, Чылап-оол оларнын ажаалгазында 168 анык мылымыгы бома малдык кажалары шаараш, соок. Чамдык инектер чадалыг черге хонуп турган. Ак-Дашта Дамчаттын ажаап турары 400 өш-күвүн одары төнгөн, хонар кыштаа чоокка чедир чок турган. Эшкүлөр анайлаар чыгаан. Бомага Донза, Дөргөн-оол деп хожуларынын ажаап турары 800 иртке чаа кажаанын кыры четче дугалттымыан. Хөй хураганалы турар. Кажааларын улур чылыгылары, малдын чаш төлүн менди алары-биле бүгү-ле хемчеглерин алары турган.

Х. АЛДЫН-ООЛ.

ШКОЛА БУФЕТТЕРИНИН АЖЫЛЫНЧЕ КИЧЭЭНГЕЙ САЛЫР

Школаларда башкыларынн ажылдарына болган уругларынын өөрениринге таарымчалыг байдалды тургузарында база бир чугула чүтү — оларга нинитин чөмөннелге черлерин, ылангыя буфеттерин организастанары болур. Бо талазы-биле хереклекчилер нинитилелери областын чамдык районнарын болган Кызылдың школаларына бо өөредилге чылымын өгезинде буфеттерин организастан. Оларнын чамдыктары өөреникчилерин изиг чөмнөр болган өскө-даа продукт аймаа-биле багай эвес хандырып турар. Оларга Кызылдың № 3 болган 7 школаларында база өскө-даа буфеттерин хамаарыштырып болур.

Школа буфеттеринин ажылында бир улуг четпес чүтү болза, оларда соодулга саваларын чок болуп турары-дыр. Мычтанга чөмөннел чынары баксыраар-ылангыя чайгы үде оларнын чамдыктары үрелер ужурга таваржып турар. Ол мышак школачыларга изиг чөмнөрин талоннарын хары утда баш уду садар ажылды организастанары турар. Бай-Тайга, Барын-Хемчик, Очур, Тес-Хем, Танды болган өскө-даа чамдык районнарынн школаларында буфеттерин амыда чедир тургустунамын таарымчалыг деп санап болбас. Ол районнарга райполар баштаар черлеринин даргалары школарда буфеттер тургузар таарымчалыг черлер чок деп чылдаганан турары база шыш эвес.

Бо буфеттерде кирээ чогуур аш-чөм бараанынын болган чөмнөрин ассортиментинин доктаамал болдуруп, чөмнөр дайызын хун бүү өскөртип турар, бүгү байдалы арыс-шевеш кылдыр тургустундулаан. Школа буфеттеринге аш-чөм бараанынын база кунчаларга кылган чөмнөри чөдиринеги горло «Москвич» деп машинаны тускайлаан. Ол болза буфеттерге чаа изиг чөмнөри чөдиринге улуг дузалыг бооп турар.

Школаларда ажилдап турар буфеттерин эргөжөк чугула аш-чөм барааныны, изиг чөмнөр-биле чет-пес хандырып турарында оларнын чөм дайызы чаныгыс аай болган ногаадан, сүттен кылган чөмнөр ховар, кисель компот бас даланган аймаандык чөмнөри эвеш болуп турар. Буфеттерин хандырып турар столовадаларынн директорлары бо талазын чөтче сагыш салбайн турарлар.

Чамдык школы буфеттери уругларга шынары багай чөмнөри берип турар таварылгалар база бар. Чижээ, № 9 школада буфеттин эргөлекчини Коварина уругларга шынары багай чөмнөри болган соок кажаа, шай берип турган. Ол чорук ону хандырып турар № 4 столовазын директору Киселевага болган горночүк нинитин чөмөннелге кичээлге билиндин тура-даа, бо талазы-биле тодаргай хемчег албаан. Шак мындыг чоруктар өскө-даа буфеттерде база бар.

Согулга чүд дөш, буфеттер тургустунамын школаларга оларын чөккү үде организастанарынн хемчеглерин алып болган ажилдап турар буфеттерге аш-чөмни ассортиментинин көвүдөрү база аныч-бүрү изиг чөмнөр-биле школачыларын хандырып болур ужурау. Улуг өөредилгенин ажилдакчылары школаларынн директорлары буфет тургузар таарымчалыг черлерин тускайлап хөтө сага оларын ака-сава, хөреседер-биле хандырар дөш сагыш салыр хүлээлгелиглер.

Чижээ, алгы заводунда № 6 школа-ның буфетин бичин тар өрөөлде тургускан чөмнөрн столдарын тон азар черин чогуунда салып каан. № 10 школа улуг дөшө өрөөлде болган мында ийн улуг элдер бар хирезинде-ле школачыларынн чөмөннелгенин организастанары база-ла таарыштыр тургузуп шыдаваан. Шак мындыг байдалда областын өскө-даа районнарынн школаларында бар.

П. БЕЛЫХ
облпотребсоюзтун технологи.

САДЫГЖЫЛАР

Эртен чылдарда Чаа-Хөл районуң Ак-Тургу көдө сурунун магизинге ажилдап турган садыгжылар самчында кылагаш солчуп турганнар. Ол садыгжыларынн талазында совет садыгынын чурумун үрөөр, чоңга элдек эвес чоруктар база тургулаан.

1958 чылдан эгелеп, ол магизинин эргөлекчилиги С. Төхтерев, а садыгжымынга оң кадайы А. Төхтерева ажилдап киргенер. Бо эртен кеңин дургузунда олар колхозчулары чугула херекелеринн барааны-биле хандырып, садып амыкчыларга элдек болган магизинин хун чурумун өзүгаар чогуур шактарында ажилдадыр дөш кызымкаккы ажилдап келгенер.

Садыгжылар бараан саарылгазынн ай, квартал планнарын угулчу 110—130 хуу күсөдип, садып амыкчыларынн кылган чагыларын өй-шаанда күсөдип турарлар.

1960 чылда бараан саарылгазынн планын хуусаа бетинде 150 хуу күсөдип ону күлөөннн турарлар.

Д. АППЫШ-ООЛ.

ЧОН ОРТУЗУНГА НОМ САДЫГЛААРЫН ЭКИ ОРГАНИЗАСТААР

ортумаа-биле 2 рубль 50 копейкче ном салып ап турган болза, эртен 1959 чылда бир киж кину ортумаа-биле 13 рубль түнге садип алган азы бир өг-бүлөгө-ле 10 ном онакып турар. Кызыл хоорайда өг-бүлө хууру 100 рубль түнге, азы 20—25 хуу номнарын салдып ап турар. Кызыл хоорайнын чуртталгыны эш Зильберман бир чылда 3 муң рубльге чүтү бүү номнарын болуучу библиотеканынга садип ап, өччүп турар. Чөгаачын эш Кешин Лопсан, эччи эш Мухаммадьянова, № 3 столовазынн склад эргөлекчини эш Мышка болган оон-даа өскелер хөй-нитти номнарын ном садылганыннан садип ап ажилдап турар.

Боттарына хөй номнарын садип ап турарлар районнарда база-ла эвеш эвес. Бин-Хем районда «Кызыл тарачы» колхозтун колхозчу-лук эш Хомутуева, райполда эш Газырев, Улуг-Хем районуң «УТКА» ның 25 чымыл совхозта школа директору эш Саринкова, Тацыма районуң Бай-Хаакта эччи эш Копалстоварын болган оон-даа өскелер хөй-нитти номну хөйү-биле садип ап турар.

Областың хереклекчилер нинителдеринин баштаар чери чон ортумаага ном садылганынн экиндер талазы-биле элден хемчеглерин алган 1958 чылда ном садкылашканынн байдалынын дугайында айтыртып облпотребсоюзтун баштаар черинин хуралына 15. 1959 чылда 9 уда чугаалазын көргөн.

Анаа ном тардылганын чорудар шымыкты айлар чараарынын, оларын түнелин көөрү, ном садкынын ажилдакчыларынн семинарларын эрттирер, ном садкылар магизинер тудуларына акша-хөргөн бөөр, өөредилгеге хереклежү чүтүлдеринн чагылыгын кылдыр дугайында болган өскө-даа айттарылары чугаалажын турган.

Ном садкылар магизинерни Бай-Тайга, Барын-Хемчик, Бин-Хем, Улуг-Хем, Каа-Хем районнарынн төптөрине тугуп ажилдалды кирген. Чадалаа хоорайда ном садкыны улгааттырган болган экижиткен. Балгазын сельпозунда Кызыл хоорайда 3 чаа ном садкыларын ачылган. Кызыл хоорайда 3 ном садкыны база Каа-Хем, Бин-Хем районнарда ном садкыларын деңгелегич чаа арга-биле ажилдап турар. Анаа келген кижилер хереклежү номнарын боттары шилип ап турары чамдык болган.

Амгы үтө район бургузунде ном талазы-биле тускай эртемник кижилер бар апарган. Чугула районнар аразында, калээ ажыл-агыйнын кампанияларынын аргула үелеринде ном садкылар Автомашынарынн ном садкынын кидинин эргөлөдө тускайлап берген болган оон-даа өскө хемчеглерин ап турар.

Ном садкыларынн үлетерин организастан турар ажилдакчылар бисте хөй Бин-Хем, Каа-Хем бол-

гаш Тацды районнарда ном магизинери боттарына онашкан планнарын ургүдүчү ажыр күсөдип турарлар. Кызыл хоорайнын ном садкыларынн ажилдакчылары эртен чылдын планын декабрь айда-ла 118.7 хуу күсөткен, 1960 чылдын үлүүнге кириштир ай бургунар ажилдай берген турган. Кызылдың прилавка чок ном садкынын ажилдакчыны Н. П. Спиринга «Совет садкынын шыларангай ажилдакчылы» деп демдек-биле шаантаткан.

Чөм-Хемчик районда ном садкынын тускай товараови эш Новиков база Улуг-Хемде эш Александроа болган оон-даа өскелер хүлөөнн ажилдын эки күсөдип турарлар.

Мындыг болза-даа чамдык райпо баштаар черлеринин бо чугула ажылче чогуур кичээлге салбайн турарын демделээр херек. Чон ортумаага ном садкынын планын эртен чылын Сүт-Хөл, Тес-Хем, Эрзин, Улуг-Хем районларын аракта чедир күсөткөдөн. Бай-Тайга, Барын-Хемчик, Чөм-Хемчик, Чаа-Хөл районнарда бо ажил база-ла багай чоруп турар. Номнарын делтеп көргүзүр болган эки ажаар ажылче кичээлге салбайн, чон ортумаага тайылбыр-миссалдыг ажилды кошкач чоруп турганыннан планын күсөткөдөн турар. А чамдык көдө магизинерде чаа номнар чок. СЭКП ТБ-ның Пленумнарынн бол-

аш үнгөн чамдык номнарынн хөй-ниттиинин дык четпестерин дөшин демделээр чугула.

Ном тардылганын чүтө ном садкынын, прилавка аргында турар кижилеринн херээ эвес, харын бирги элдек бистин бүү кооператорларын, културга фронтунун ажилдакчыларынн, партия, профэилек болган комсомол организацыйаларынн чугула херээ болур. Эртен чылдын комсомол окомунун болган облпотребсоюзтун эгелекчи саналары-биле ном тардылынып айларын чарлап, анаа районнарынн бүү аныктырын кириштирив-ном базааларын каш уда организастан келген. Ол ажилдар эки түнелди берген деп чүве билингир.

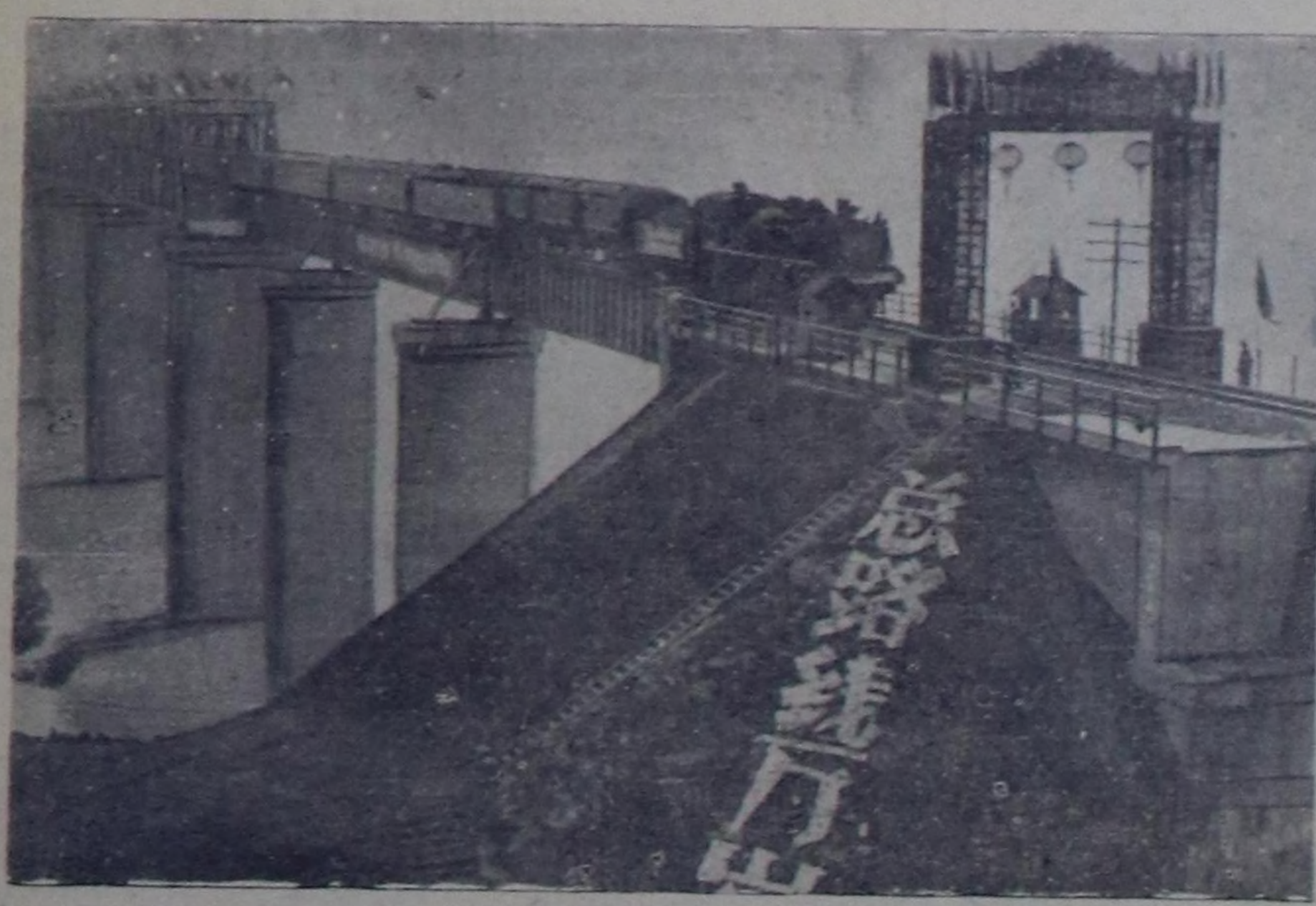
Барын-Хемчиктин, Кызылдың, Очурнун, Тандынын, Эрзинин, Улуг-Хемнин болган оон-даа өскө районнарынн комсомолчулары ном тардылганынга эки киришкен. Барын-Хемчик районунн Эрзи-Барыкта школа башкыны эш Иргит Тойду эртен чылын 5177 рубль тунгун номну тардып садкылаан. «Победа» деп хол шакы-биле база ол районуң райлүүкомон ажилдакчы комсомолду Монгуш Карамаар 4124 рубль түнгун номну тарраткан, «Звезда» деп хол шакы-биле шаантаткан. Ол мышап Кычыл хоорайда типографияда Е. Саморокова, № 7 школда Н. Медведова, Каа-Хемнин Илтыскада Н. Подымова, Сүт-Халдуң Бора-Тайгада Кулжаева олар 1959 чылда номну кулу таратканын.

И. ЛОПСАН,
облпотребсоюзтун баштаар черинин даргалынын ораалдакчысы.

СЭТА-ның фотохроникасы.

АКЫ-ДУНМА СОЦИАЛИСТИГ ЧУРТТАРДА

Мыдат Улус Республика. Чокта ча Янцым дозулган. Чуруита: бирги поезидниг көүрүтүп эртіп көвүрү ажылдала кирген. Көвүрүгүз ту- бар чыдары. дуушкуну эң мыска хуусаада—14 айларда. Фото Лю Ши-иники. Сынхуа агенттели.

Польша Улус Республикада

Улусчу Польша... ооң байлак черлери Балтикадан Барпат чедир Барым Бугтан терең сугулуг Одерге чедир шөйдүгөн Социалистиг Польшанын тудуш- кунунга улуг салышкыны кии- рип турар ажилчынарнын, та- раачынарнын болгаш улусту ивтелигенчилянннн чагай ажил- керектеринин дугайында мезе- лер чүрттүн янзы-бүрү булуна- рындан хун бүрдө көзү туур.

Шынарым каннарны бүдүрүп «Варшава» заводтун металлур- гары эртен чылдын күрүнө пла- нын эээн ажыра куусеткенер. Ол чорук коллективке бүдүн чартык миллион залотнын (ак- шанын) камнаганын берген. Вис- ла хеминг өскө талаанда туур- чик автомобиль бүдүрүп «Жераль» заводтун ажилчына- ры боттарынын кожаларын да- база-ла чыдып калбааннар, завод- чыл оналган 102,5 хуу күү- сеткен. Заводтун ажилчынары «Варшава», «Сирена» деп мар- калы машиналарны 1958 чылды- нга бедаара оон барык 5000 «Януй» бүдүрүп үндүргөн.

Найсылалда телевидение ап- паратынын завод эртен чылдын чыл оналганын база эээн ажыра куусеткен. Польшанын бо бирги телевидение бүдүрүлгөзүннн кол- лективни чоңга 104 муу телеви- дение премияларын берген, ол беда 1958 чылдындан ийн катан хый болур. Чокку хүнне- ре чаа маркалык телевизорларын бүдүрүп үндүрер.

Найсылалдын үлөтүр бүдү- рүлгелеринин хый нуруу эрт- рен чылдын күрүнө оналдал- кен чедишкенин куусеткен деп паралагда мезедеп турар.

Делегейинн янзы-бүрү чурт- тарынын туктарын аскаң барык 11 муу сунулар 1959 чылда Польшанын Гдыськ, Гдыня бол- гаш Шечин порттарыга келген. Порттарга 18,5 миллион тоноа чүктөрүн чүдүргөн болгаш дү- жүргөн азы 1958 чылдындан 1 миллион тоноа хый болган. Ам порттарга бараан эртеригезин улуу-биле көвүдөдир деп турар. Ол беда хамыктын мурунунд Польшанын даштын салдынын калбарганы-биле болгаш порттар- нын тавартыр эртеригер барааннар- нын сөөртүлгөзүннн өскөн-биле холбошкан. Амгы үеде порттар түрүн кү- чүзү-биле ажилал турар. 330

Октаргай делгеми шигээдип алырынче канчаар-даа аажок шурашкынның бүдүүзүндө

БРИЮССЕЛЬ. (СЭТА). СЭТА-нын корреспондентини Г. Федянинни дам- мып турары беда: Оожум океан- дык девискээринге күчүлү совет ра- кеталарын шенээр деп турарынын дугайында СЭТА-нын меделелдин бив- нишала. «Драпо руж» солун «бис- сар октаргайлы делгеми» кал- бар-даа ажок улуг шурашкынның бүдүүзүндө туруп турар бис дээрини делегейинн хый-ниитини шуу бү- рөң» деп меделген. Бельгияне (ту- ле паралага) бо меделеге ба- башкан чүдүлөри бажирини тамчылап, ону совет артеминн чаа дедишкенин херчиледи кы- дар үнөп көрүп турар. «Белеткеп турар шенелдер ду- йында меделел болза, сөлүгү үеде бет эртем болгаш техника тергини улуг ракеталарын салып үндүрө- галык хире мыды улуг депшиге» деп чедип алганын бүздүрөдип турар» деп, «Эндепалис» солун бижээн.

Чартык чылдың түннели

Барым-Хемчик районунн Кызыл- Мажалык ортумак школазы ийнги улунда өрөдиге шынары 82 хуу- га куусеткен. Бирги улунда 154 өрөнникчилер багай демдектик өр- өрөгөн болза, ам оларынн санындан 46 кижжи казыттылган.

Бирги «б» кластын башкым Сазаанын класы өрөдиге шына- рынн башкыларын бирги «а» кластын өрөнникчилеринн билни шыраак болуп, 27 өрөнникчилерден 3 кижжи күлө кончүт эки, 13 кижжи 4 болгаш 5 демдектерлик өрөнген- нер. Ол ишкеш 3 «а» кластын башкысы Лобова, 10 «а» кластын башкысы Богорелова, 9 «а» класт- тын башкысы Пражина эки түнне- дерин чедип алган.

Маана мындыг чижетерни ки- рип болур. Эге кластарыны башкы- лары ийнги улунда ада-не хурал- дарын эртерип тургулаан, оон түн- нелинде ол кластарыны өрөдиге- зинин шынары бедең. Чангыс дөрт- кү кластын башкысы Сенденмаа бирги-даа, ийнги-даа улуннарда ада-не хуралы чорутпаан. Оон түн- нелинде класыны өрөдиге шына- ры бирги улунда 77 хуу турганын- дан ийнги улунда 66 хууга дем- кирдулаан.

Өрөдиге-кижизидигелиг ажил- дары моон сонгаар чорударда, ийн- ги улунун түннедеринн хандык өрөнөп көөрү башкылардан болгаш дирекциядан негеттинип турар.

Улус ажил-алгынга, чөс-холо- ны, никельди, көргүлүнүн, ак- коргулчунун болгаш өскө-даа өнүгү- металлдарын камныг чарыгаарын- нын дугайында СЭКП Төп Комитедин- ниң чагаанын өвүр районда Торга- дыг чеди чыл школазыны өрөнни- чилери болгаш башкылар коллекти- ви или-биле деткип, бо чугула

Улус-Хем районунн «СЭКП ХХ съездин» кодаз ажил-алгый арте- лини кегиниң Долаан Дагылалдык колхоз бүдүрүлгөзінде база бир ак- сеткилдиг, болунга оналган ажил- дын хангысалгы кижилеринн бирээзине санаттарын турар. Эш Долаан 1953 чылдан эгелеңиз, колхозтун нефте-газгазын болгаш техникум камгалап, танымал ажи- дында ажилалп турар. Иштинин хөргөзүнн ак-сеткилдиг камгала- шаан, харымалп турар чериниң де- виэккерин үргүлчү ирар-шевер тур- гүзүп, күш-ажылга мыак чоруун көр- гүзүп турар.

ЭКИ ТАҢНЫЛ

Улус-Хем районунн «СЭКП ХХ съездин» кодаз ажил-алгый арте- лини кегиниң Долаан Дагылалдык колхоз бүдүрүлгөзінде база бир ак- сеткилдиг, болунга оналган ажил- дын хангысалгы кижилеринн бирээзине санаттарын турар. Эш Долаан 1953 чылдан эгелеңиз, колхозтун нефте-газгазын болгаш техникум камгалап, танымал ажи- дында ажилалп турар. Иштинин хөргөзүнн ак-сеткилдиг камгала- шаан, харымалп турар чериниң де- виэккерин үргүлчү ирар-шевер тур- гүзүп, күш-ажылга мыак чоруун көр- гүзүп турар.

Эш Долаан 1953 чылдан эгелеңиз, колхозтун нефте-газгазын болгаш техникум камгалап, танымал ажи- дында ажилалп турар. Иштинин хөргөзүнн ак-сеткилдиг камгала- шаан, харымалп турар чериниң де- виэккерин үргүлчү ирар-шевер тур- гүзүп, күш-ажылга мыак чоруун көр- гүзүп турар.

Магазин ишти шыгырт долу, апаа келген кижилер эзелчешир туруп- кан. Чүзүн бүрү өнүгү, янзы бүрү бараанарынын магзинин иштинде делген салгаш, өртектерин көзүлүр бижни каан. Оларынн аразында өр, хөрөжөн кышкы, чайгы пальтолар, улуг, кичи кидис индиктер, чик өр- тектик шокар постер, аяк-сава ай- маа дөзө чүч көр. «Райпо» баш- таар черинин магзининн аразында шилчир Кызыл түгү деп бижээн алдын жүктөрүнн Кызыл түгү жексү чере азып каан. Эзелчеге турган кижжи бурзү-ле кандыг ба- раанын алырын сеткилинде беда- гылаан, оларынн чамдызы ака- көпөөн бүдүү санагылаан турар.

Чүзү хөргөзөр силер?—деп үжөн хар ишинде кыскажак, ча- зык шыраылгы, ак калат кеткен эр- гедекчиз эзелгенин мурунунда турган колхозчудан айтырды.

Магазин ишти шыгырт долу, апаа келген кижилер эзелчешир туруп- кан. Чүзүн бүрү өнүгү, янзы бүрү бараанарынын магзинин иштинде делген салгаш, өртектерин көзүлүр бижни каан. Оларынн аразында өр, хөрөжөн кышкы, чайгы пальтолар, улуг, кичи кидис индиктер, чик өр- тектик шокар постер, аяк-сава ай- маа дөзө чүч көр. «Райпо» баш- таар черинин магзининн аразында шилчир Кызыл түгү деп бижээн алдын жүктөрүнн Кызыл түгү жексү чере азып каан. Эзелчеге турган кижжи бурзү-ле кандыг ба- раанын алырын сеткилинде беда- гылаан, оларынн чамдызы ака- көпөөн бүдүү санагылаан турар.

Магазин ишти шыгырт долу, апаа келген кижилер эзелчешир туруп- кан. Чүзүн бүрү өнүгү, янзы бүрү бараанарынын магзинин иштинде делген салгаш, өртектерин көзүлүр бижни каан. Оларынн аразында өр, хөрөжөн кышкы, чайгы пальтолар, улуг, кичи кидис индиктер, чик өр- тектик шокар постер, аяк-сава ай- маа дөзө чүч көр. «Райпо» баш- таар черинин магзининн аразында шилчир Кызыл түгү деп бижээн алдын жүктөрүнн Кызыл түгү жексү чере азып каан. Эзелчеге турган кижжи бурзү-ле кандыг ба- раанын алырын сеткилинде беда- гылаан, оларынн чамдызы ака- көпөөн бүдүү санагылаан турар.

Эш Сапылак ам «Ишкн» мага-

Фотография болгаш шак мастерская херек

Сары-Сеп—Каа-Хем районунн административтиг, културалык бол- гаш улугтурар төгү. Амгы Сары- Сеп шаангызынн канчаал-даа ден- зөөр аажок өзүп, калбарган. Бөдүну сууру-биле кады сарыг-селчилер бот- тары база-ла өскөспөр, оларынн култура-амдыралынын деннели беда бедең.

Чурук тырттыр туспай албай че- ри чүге чогул?—деп, айтырп хый удаа садмып келе-даа, ама чедир ол шитиплеттинмөөн.

Спорт ажилын сегитсе

Таңды районунн «Тилелге» сов- хозунда 80 ажык комсомолчулар ба- за эвиледигнн кегиниң эвес аймак- тарда бар. Олар спортчу өйнарга киржириге мыак.

ДОПЧУЗУ-БИЛЕ

Чөөн-Хемчик райүлеттүр ком- бинады Адар-Дөш аксы туубу бүдүрүлгөзине 1958 чылдын эгелеңинде-ле чунар бажык тудуун кылып эгелеңиз. Комбинаттын ад- министрия чери болгаш туубу бүдүрүлгөзүннн улугтуруучу эш Комаров ажилчыларынн кул- туралык чурталгалыны кичиңей- салбайн турарын ол чунар бажыны мынчага чедир ажил- далга кирбөөн.

Ажылчы суурда элээн хый ажилчылар чурттал, ажилалп турарлар. Чокку үеде чунар ба- жылдын туудун докшаш, ажил- далга кирерин олар күзөп турар.

НЕГЕП ТУР БИС

Каа-Хем районунн «Совет Тыва» колхозта библиотека ном-биле эки хандыртылган. Мында-даа ол клубтун бир бичин эзелдине сын- марлаштыр туруп турар, номчулга азып каат кончү бичин. Моон ула- мындан номчүкчүлөр чүлге ном со- луу алыры-биле кылгаарлаттынып турар.

Бөгүн областка шокор булуттар- дыг, хар шоолуг чагбас хун болур. Хат кошка. Агаарын температура- ры: дөлүгү чөлүгө—27—32, ча- ныс чөлүгө—32—37, а Кызылга — 34—36 градус соок. Январынн 20— 21 хүнеринде шоолуг эвес булут- тарлык, хар чагбас хүнлер болур деп манап турар. Агаарын температу- ры ол хүнерде: дүне—42—47, а хүндүс—38—43 градус соок.

КИНОТЕАТРЛАРГА

«ВЛКСМ-нин 30 чылы» (улуг зал- га); «Кольцов дугайында ыр» («Ес- лис о Кольцове») — 2.15, 4.15, 6.15, 8.15, 10.10 шактарда. «ВЛКСМ-нин 30 чылы» (биче зал- га); «Дагларда отчугаш» («Отелек в горах») — 3, 5, 7, 9 шактарда.

Кызылдың алгы завод колхозтардан, совхозтардан болгаш кол- хозчулардан ДУНТУ ХУЛЗЭП АЛГАШ ООРТАН КИДИС ИДИНТЕР НЫЛЫРГЫ-БИЛЕ чагыларын хүлээп ап турар. Чагыны 10 коук ишинде күтөдөдип бөөр.

Ужүүр чорукту болдурбаалы! Кызёр болгаш шык идик, даштыкы хеп аймаан кетпенер. Кургадып каан идик оьдун салгаш, укту кедип, ораашкыны ораатынынар. СААЗЫНДАН ИДИК ИШТИНГЕ КАТАЙ САЛЫП АЛЫНАР. КЕШТИ ДУС ЧОК УС-БИЛЕ ЧААП АЛЫНАР, агара үжүй берзе кыза бергизе дүрбүнер. СООККА ЧОРААШ, ЭКИ ХӨДДЕЛИП ШИМЧЕНЕР. Ужүй берген холдарын, буттарын чылыг (цельскийни- биле 40 градус) сугта 30—60 минутада дагаар. Тыва областын санитар чырыдышыкы Бажыны.

ОБЛАСТЫҢ КИНОЭКРАННАРЫНГА

деп кинону көрүнер.

РЕДАКЦИЈАНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Шетинкинн кудумчузу, бажын № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторун 24-63, редакторунн орадакчызынын 35—24, партижн амдырал кидизинин 23-54, хамысалгалык редакциянын 37-13, кезе ажил-алгый кидизинин 22-64, иштик информация кидизинин 21-47, пропаганда, улугтур болгаш транспорт кидизтеринин 23-35, чагаа, култура болгаш амдырал кидизтеринин 21-27, бухгалтериянын 25-38, корректорларынн 20-60.